

Deel 2: Wat weten we van het trekgedrag van de grutto?

Op 13 december 2022 organiseerde Van Hall Larenstein in samenwerking met BoerenNatuur een online kennisbijeenkomst over het trekgedrag van twee iconische boerenlandvogels, de grauwe kiekendief en de grutto. Jelle Loonstra, ecooloog bij ecologisch adviesbureau Altenburg & Wymenga, presenteerde de belangrijkste bevindingen uit zijn promotieonderzoek bij de Rijksuniversiteit Groningen over het trekgedrag van grutto's. Hierin probeerde hij de vraag te beantwoorden: hoe weten jonge grutto's de weg? Daarna gingen we dieper in op de vraag hoe vliegvlugge gruttokuikens beter beschermd kunnen worden.

Grote variatie in trekroutes en overwinteringslocatie en timing van de trek

Om meer te weten over het trekgedrag van grutto's zijn in eerste instantie een twintigtal volwassen grutto's gezenderd die in dezelfde polder broeden in Súdwest-Fryslân, de Heanmar. Uit dit onderzoek bleek dat er een grote variatie bestaat in zuidwaartse trekroutes tussen grutto's. Sommige grutto's maken een tussenstop aan de kust bij Zuidwest-Frankrijk. Andere grutto's maken een tussenstop bij de Taag of Doñana (Spanje/Portugal). En weer andere vliegen in één keer door naar West-Afrika. En dan zijn er ook grutto's die blijven hangen in Spanje/Portugal en helemaal niet de Sahara oversteken. De noordwaartse trekroutes laten iets meer spreiding zien in vergelijking met de zuidwaartse, waarbij sommige vogels meer over de Sahara of juist meer over de Atlantische oceaan vliegen. Maar het patroon voor de heen- en terugreis is voor een groot deel hetzelfde.

Je zou verwachten dat de trek een levensgevaarlijke onderneming is waarbij jaarlijks veel grutto's sterven, maar uit een ander zenderonderzoek in 2019 blijkt dat de relatieve sterfte van de volwassen grutto's het hoogste is tijdens de broedperiode en niet tijdens de trek. De hoge sterfte tijdens de broedperiode komt volgens Loonstra waarschijnlijk door predatie op het nest. De oorzaken voor de sterfte zijn echter niet onderzocht in dit onderzoek. Tevens bleek uit een onderzoek dat op het moment dat de meeste grutto's van Spanje naar Afrika vliegen, de eerste grutto alweer noordwaarts vliegt vanuit Afrika naar Spanje. Vooral tijdens de noordwaartse trek bestaan er gigantische verschillen in de timing tussen individuen. Maar elk individu is vrij consistent (met een marge van ongeveer twee weken): late vogels zijn altijd laat en vroege vogels zijn altijd vroeg.

Is die grote variatie in trekgedrag aangeboren of verschillend ontwikkeld? (nature of nurture)

Om die vraag te kunnen beantwoorden moet je 'life-long tracking' doen. Kortom, jonge vogels vanaf het begin af aan volgen totdat ze volwassen zijn. In 2016/2017 is dat gedaan en zijn zeventig juveniele grutto's uitgerust met een satellietzender om ze levenslang te kunnen volgen. Uit dit onderzoek kwamen twee belangrijke ontdekkingen:

- Jonge vogels maken gedeeltelijk gebruik van dezelfde trekroutes, maar een aantal vliegen compleet andere trekroutes, zowel zuidwaarts als noordwaarts.
- Jonge vogels trekken vrijwel altijd later zuidwaarts dan oudere vogels

Deze resultaten geven een eerste indicatie dat die verschillende trekroutes bij jonge vogels komt doordat jonge vogels het nog moeten leren. Kortom, ze zijn 'verschillend ontwikkeld'. Maar een andere verklaring kan zijn dat de vogels die andere trekroutes nemen een groter risico hebben om dood te gaan en je daarom deze trekroutes nooit ziet bij volwassen vogels. Omdat ze simpelweg uit de populatie zijn verdwenen. Om dichterbij het antwoord te komen, heb je een experiment nodig. Een experiment waarbij jonge onervaren vogels worden verplaatst naar een plek waar ervaren vogels een andere route vliegen. In 2016/2017 is dit experiment uitgevoerd. Eieren zijn verzameld van veelal kansloze nesten om die uit te laten broeden in een broedmachine en vervolgens groot te brengen in gevangenschap. De kuikens werden verdeeld in 2 groepen waarin broertjes en/of zusjes werden gescheiden, 1 groep die in Nederland aan het einde van het broedseizoen werden losgelaten in Nederland, en 1 groep die uiteindelijk werden losgelaten in Oost-Polen. Daarnaast zijn volwassen,

ervaren Poolse grutto's gezenderd om na te gaan of de vliegvlugge grutto's uit groep 2 dezelfde route vliegen als de Poolse grutto's.

Als de keuze voor de route zou zijn aangeboren, zou je verwachten dat ze vrijwel exact dezelfde lijn vliegen. Maar uit het experiment bleek dat de twee groepen een compleet andere route vliegen, hoewel ze wel familie van elkaar zijn. De trekroutes zijn echter wel vrijwel identiek aan de ervaren vogels in Nederland en Polen. Uit dit experiment blijkt dat onervaren grutto's zich kunnen ontwikkelen tot compleet verschillende migranten. En de omgeving speelt een hele belangrijke rol bij het bepalen van de trekroute van jonge grutto's.

Conclusie

De jonge grutto's kunnen gezien worden als de pioniers van de populatie. Daar waar volwassen vogels elk jaar dezelfde route vliegen en dezelfde plekken gebruiken, op dezelfde tijdstippen, kunnen jonge vogels zorgen voor aanpassingen in de populatie. Jonge grutto's kunnen nieuwe geschikte gebieden ontdekken en nieuwe routines opbouwen in de populatie. Het trekgedrag van de jonge vogels maakt dat de populatie veerkrachtig is voor mogelijke veranderingen in de omgeving. Dat onderstreept het belang van voldoende jonge aanwas.

Tip

Jelle Loonstra heeft als tip voor agrarische collectieven, boeren en andere natuurbeheerders: **Heb meer aandacht voor de periode na het vliegvlug worden van de kuikens totdat ze wegtrekken uit Nederland.**

Als de kuikens vliegvlug zijn, trekken ze vaak snel weg uit het broedgebied, omdat de grond daar inmiddels keihard is geworden waardoor hun voedsel lastig te vinden is. Ze verzamelen zich in natte, geïnundeerde gebieden, zoals:

- Ezumakeeg of het Jaap Deensgat in het Lauwersmeergebied
- Pikesyl in Súdwest-Fryslân
- Waverhoek of de Groene Jonker in het Noordelijk deel van 't Groene Hart

Het zijn gebieden die tegelijkertijd ook een heleboel andere steltlopers aantrekken die vanuit het noorden doortrekken richting het zuiden, zoals watersnippen en kemphanen. Maar er zijn maar een heel beperkt aantal van dit soort gebieden in Nederland en dus zijn de vliegvlugge kuikens extra kwetsbaar tijdens deze periode. De kuikens zijn niet alleen kwetsbaar voor predatie, maar ook kwetsbaar als de omstandigheden niet optimaal zijn. Het waterpeil lijkt namelijk heel bepalend te zijn voor de geschiktheid van deze gebieden. Is het waterpeil te hoog of te laag (drooggevallen), dan is het ongeschikt. Het peilbeheer van deze gebieden zou daarom beter kunnen worden toegespitst op weidevogels. Bovendien zouden agrarische collectieven en boeren in agrarische percelen meer kunnen doen met zomerplasdrassen (met voldoende rust). Zeker in droge zomers, zijn boeren ook wel te porren voor zomerplasdrassen (juli-augustus).